

‘Jij hebt gewerkt voor Facebook, Facebook is jou betaling verschuldigd’ – Jonas Staal en Jan Fermon over Collectivize Facebook

17.06.2020 | FEATURE – Zoë Dankert

Kunstenaar Jonas Staal en jurist Jan Fermon hebben de handen ineengeslagen voor een ambitieus project: van Facebook collectief eigendom maken. Want, zo redeneren zij, als gebruiker heb jij voor het bedrijf gewerkt door het data te verschaffen en nu moeten zij jou terugbetalen. Daarnaast belemmert het platform ook het recht tot zelfbeschikking van mensen en collectieven, met grote gevolgen.

—Zoë Dankert

Allereerst: hoe is jullie samenwerking begonnen?

—Jonas Staal

In 2012, tijdens de ontwikkeling van mijn *New World Summit* project, een parlement voor statelozen, ben ik met Jan gaan samenwerken. Daarna hebben we vaker samengewerkt, heeft Jan bijvoorbeeld de rol van voorzitter op zich genomen in verschillende *Summit*-sessies en zijn kennis en expertise gedeeld. Af en toe komen we elkaar op zeer verrassende locaties tegen. Mag ik dat delen Jan?

—Jan Fermon

Ja hoor, dat is prima.

—Jonas Staal

De eerste keer dat we elkaar ontmoetten was in de Filipijnen tijdens een massademonstratie tegen het Aquino-regime, die volgde op een mensenrechtenmissie waar we beiden aan deelnamen. In 2015 was ik aan het werk voor de autonome regering in Koerdistan in Noord-Syrië en kwam ik op een regenachtige avond aan bij mijn soort hostelachtige situatie en door een beregende bril zag ik een silhouet en dacht: nee, dat kan toch niet Jan Fermon zijn. En daar stond Jan, die daar was om de autonome regering juridisch te adviseren.

—Zoë Dankert

Jullie zijn nu bezig om een aanklacht in te dienen tegen Facebook en van het bedrijf collectief bezit te maken. Hoe is dat idee ontstaan?

—Jonas Staal

Jan, wil jij beginnen?

—Jan Fermon

Eigenlijk maakt Jonas van allerlei maatschappelijke discussies een performance. Jonas zegt dat grootschalige ondernemingen als Facebook *out of control* zijn en dat er een collectieve manier zou moeten zijn om hen te controleren. Daarmee kwam ook de vraag kijken of dat op de een of andere manier juridisch onderbouwd kon worden en ook of daar zelfs een formele juridische actie aan verbonden kon worden. Dat was mijn rol. Ik dacht dat het goed was om aan het creatieve idee van Jonas ook enige juridische creativiteit te verbinden. En dus verder te gaan dan enkel het probleem van privacy. De meest logische juridische vertaling was om te zeggen: het kernprobleem is dat Facebook op een heleboel manieren mensen het recht ontnemt om te beschikken over hun eigen leven.

—Zoë Dankert

Die schending van het zelfbeschikkingsrecht lijkt de hoeksteen te zijn waarop jullie je juridische argument bouwen. Kun je daar meer over vertellen? Wat is het precies? Het is een universeel vastgelegd recht, toch?

—Jan Fermon

Na de Tweede Wereldoorlog is de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aangenomen als reactie op de massale schending van mensenrechten. Eigenlijk is die verklaring een vertaling van de aspiraties waarvoor mensen zich tijdens die oorlog verzet hebben tegen het fascisme in verschillende vormen. Die universele verklaring is later vertaald in de twee UNO-Verdragen: een voor politieke en civiele rechten en een voor economische, sociale en culturele rechten. Naast de verworvenheden van de

antifascistische strijd zijn daarin ook meteen de verworvenheden van de antikoloniale strijd meegenomen. Daaruit kwam het idee van het zelfbeschikkingsrecht van volkeren naar voren. Dat zelfbeschikkingsrecht wordt dikwijls beperkt geïnterpreteerd, als een recht voor volkeren of kolonies om onafhankelijk te zijn of een recht voor volkeren om een eigen staat op te richten. Maar eigenlijk omvat dat recht veel, veel meer. Het gaat erom dat elk volk, elk collectief, maar ook elk individu de hefboomen van de eigen toekomst in hand moet hebben om zo je eigen lot in te vullen, daar vorm aan te geven. Het gaat dan om economische, sociale en politieke hefboomen. Dat is het eerste punt in de twee UNO-Verdragen die een verdere uitwerking van de universele verklaring van de rechten van de mens zijn.

—Zoë Dankert

In de aanklacht lees ik dat jullie beargumenteren dat Facebook dat recht of die mogelijkheid tot zelfbeschikking ondermijnt.

—Jan Fermon

Ja, en dat doet het op een heleboel verschillende manieren. Facebook opereert in een economie waarin data de nieuwe grondstoffen zijn. Het eigent zich die essentiële grondstoffen toe. Het slurpt data op die het resultaat zijn van arbeid die mensen gratis verrichten. Door controle uit te oefenen over die data gaat Facebook een heleboel andere economische sectoren onder zijn invloed brengen. Het is te vergelijken met hoe het financierskapitaal aan het begin van de twintigste eeuw de andere sectoren onder zijn controle heeft gebracht omdat het productief kapitaal op dat moment zo'n grote investering nodig had dat alleen de banken, het financierskapitaal, daartoe in staat waren. Data wordt ook wel de "nieuwe olie" genoemd; het zijn allebei essentiële grondstoffen. Als je olie of data in handen hebt, domineer je andere investeerders en economische structuren. Daar komt nog bij dat de controle over data niet alleen op de economie maar ook op de politiek een zeer verregaande invloed heeft. En dan kom je terecht bij de rol die Facebook speelt in sociale bewegingen maar ook in verkiezingen en in de steun aan dictatoriale en autoritaire regimes zoals dat van Duterte. Als het privébelang van de aandeelhouders van Facebook een dergelijke invloed uitoefent op de economie, op arbeid, op het sociale aspect, als een bedrijf op die manier de economische, sociale en politieke hefboomen in handen heeft dan wil dat zeggen dat de volkeren en individuele mensen die de controle eigenlijk zouden moeten hebben, die verloren zijn.

Het kernprobleem is dat Facebook op een heleboel manieren mensen het recht ontnemt om te beschikken over hun eigen leven

Collectivize Facebook, Study, 2020, artists: Jonas Staal and Jan Fermon, image: Remco van Bladel, Paul Kuipers and Jonas Staal. Produced by HAU Hebbel am Ufer, Berlin

Collectivize Facebook, Video #1, 2020, artists: Jonas Staal and Jan Fermon, image: Ruben Hamelink and Jonas Staal

—Zoë Dankert

Jullie beschrijven Facebookgebruikers als een nieuwe vorm van dwangarbeiders. Zonder daarvoor betaald te krijgen leveren zij grondstoffen in de vorm van data. Kun je dat verder toelichten?

—Jonas Staal

In de aanklacht die Jan heeft opgezet staat een verwijzing naar Amnesty International die stelt dat Facebook zo goed als onvermijdelijk is. En dan is natuurlijk de vraag: hoe definieer je die onvermijdelijkheid? Facebook neemt de vorm aan die de openbare ruimte voorheen had. Het creatieve kapitaal dat je op sociale media creëert, is essentieel voor je carrière in een extreem snel veranderende markt, zeker voor zzp'ers of mensen met een nulurencontract. Dat staat nog even los van het essentiële karakter van contact met familie en vrienden, ofwel de affectieve relaties die ook een deel zijn van ons datawerk. En dat is eigenlijk onze betaling. Wat we van Facebook terugkrijgen in ruil voor het aanleveren van data is de mogelijkheid om affectieve relaties te onderhouden en creatief kapitaal op te bouwen. Maar dat is natuurlijk geen wezenlijke betaling. Het is eerder een extensie van permanente precarisering. Wij zeggen dat Facebook letterlijk als openbare ruimte moet worden gezien. Als gebruiker onderschrijf je de *terms of conditions* van Facebook maar als ik naar mijn werk of de supermarkt ga en iemand zegt: je mag enkel de straat op als je dit of dat contract hebt ondertekend, dan onderteken ik dat contract. Dus is dat een keuze? Nee, het is een dwangcontract. Daarmee is ook ons argument van Facebook als dwangarbeid, het neo-feodale karakter ervan, tot stand gekomen.

—Zoë Dankert

Je noemde net al de publieke ruimte. In deze pandemie wordt nog duidelijker dat onlineplatformen de functie daarvan in zekere zin overnemen als die ruimte niet fysiek toegankelijk is. Heeft de situatie jullie anders doen nadenken over jullie voorstel om Facebook te collectiviseren?

—Jonas Staal

Bij een aantal projecten heb ik mezelf de vraag gesteld: wil ik die in de context van deze crisis überhaupt lanceren? Wil ik die vertalen naar wat in Nederland de anderhalvemetersamenleving wordt genoemd? Met name in mijn werk is de fysieke assemblee, de lichamelijke intimiteit en de collectieve opvoering van nieuwe vormen van solidariteit een extreem belangrijk component. In gesprek met Jan realiseerden we ons ook dat juist in de context van deze crisis de trillion-dollar-companies van deze wereld of het nu Facebook is of Amazon, eigenlijk alleen maar aan macht toe zullen nemen. Het precariaat gaan ten onder terwijl Facebook, Amazon, Zoom en noem maar op, de beste jaarcijfers ooit hebben. Ook kunnen ze een enorme slag maken in hun horizon van zogeheten "smart cities," permanente surveillance en dataverzameling van onze gezondheid, arbeid en persoonlijke relaties. Deze stroomversnelling maakt voor ons de aanklacht eigenlijk alleen maar urgenter. Hoewel we natuurlijk wel het campagnecomponent missen van het collectief samenkomen. Het idee voor de lancering in Berlijn was dat iedereen de aanklacht in handen zou hebben, dat Jan die met alle vierhonderd aanwezigen stap voor stap zou doornemen, dat er kritische vragen gesteld konden worden, voorstellen voor toevoegingen konden worden gedaan voor bewijsmateriaal waar we nog geen rekenschap van hadden genomen. We zouden ook de ruimte van het theater gebruiken om te getuigen van de toekomst die mogelijk wordt als we onze zaak winnen. Wat is de wereld die we kunnen winnen mits dit slaagt? Hoe gaan we dan in de toekomst Facebook besturen? Heffen we het op? Wordt het een coöperatief? Gaan we decentraliseren? Dat verbeeldingscomponent missen we nu en tegelijkertijd zijn we afhankelijk van de communicatie-infrastructuren die we aanklagen.

We realiseerden ons dat juist in de context van deze crisis de trillion-dollar-companies van deze wereld of het nu Facebook is of Amazon, eigenlijk alleen maar aan macht toe zullen nemen

Collectivize Facebook, Video #2, 2020, artists: Jonas Staal and Jan Fermon, image: Remco van Bladel and Jonas Staal

—Zoë Dankert

Lukt het ook zonder die fysieke bijeenkomsten om een beweging op gang te krijgen? Wat zijn reacties die jullie nu krijgen?

—Jonas Staal

We krijgen veel reacties, ook van mensen die betrokken waren bij eerdere deezaken tegen Facebook. Veel van de rechtszaken die tegen Facebook zijn gevoerd gingen over privacy. En niet over eigendomsvormen en dat is juist onze focus. *Collectivize Facebook* is een casus, eigenlijk willen we al die trillion-dollar-companies aanklagen die feitelijk de rol van wat voorheen publieke voorzieningen waren aan het overnemen zijn. Apple heeft een eigen universiteit en Facebook fungeert als wat anders een publieke ruimte of een straat was geweest, alleen zonder dat we daar feitelijk stakeholders in zijn. Natuurlijk is die fysieke component extreem belangrijk maar ik realiseer me in dit proces steeds meer dat fysiek bijeenkomen niet alles is. Uiteindelijk gaat het om de vraag: wat zijn collectieve actievormen die onze gezamenlijke controle en bezit over de communicatie-infrastructuren mogelijk maken?

—Zoë Dankert

Hebben jullie een tijdslijn voor de mogelijke transformatie van Facebook? Het zou een gigantische grootschalige reorganisatie betekenen dus ik kan me voorstellen dat het ook iets voor de lange adem is.

—Jonas Staal

Ik vermoed dat het een levenslange tijdslijn is. Dit raakt aan hele fundamentele vragen over hoe het principe van zelfbeschikkingsrecht zich verhoudt tot eigendomsrecht en dat is een vraag die je naar voren ziet komen in vrijwel alle populaire massabewegingen van onze tijd. Wij proberen daar een rol in te spelen. Wij doen dat door heel primair te zeggen: jij hebt gewerkt voor Facebook, Facebook is je betaling verschuldigd. Daarmee gaan we van een heel individueel belang naar een breder betoog over toekomstige vormen van eigendom die noch afhankelijk zijn van de staat noch van corporate multinationals. Nu was ons doel om in september onze aanklacht in te dienen bij de mensenrechtenraad. Het is door corona de vraag of dat überhaupt gaat lukken of dat we nog een jaar langer campagne moeten voeren om te zorgen dat we met zo'n massa zijn dat we dit overtuigend kunnen doen. De campagne is natuurlijk ook deel van het werk want het gaat om het formuleren van die cultuuromslag en het formuleren van die mogelijke vormen van zelfbestuur en natuurlijk hebben we daar zelf ook over nagedacht. Wat is een Facebook zonder reclame, een Facebook waarin geen data worden opgeslagen, waar permanente encryptie wordt toegepast?

—Zoë Dankert

Ik neem aan dat er ook nagedacht moet worden over hoe zo'n collectief Facebook bestuurd kan gaan worden. In de aanklacht staat er niets over. Is dat een bewuste keuze?

—Jan Fermon

Ik denk dat nieuwe eigendomsvormen uitvinden een collectief proces is. Het kan alleen het resultaat zijn van een discussie, van een beweging. Ik denk niet dat wij als kunstenaar en jurist kunnen pretenderen dat wij dit even op gaan lossen. De huidige aanklacht richt zich op de mensenrechtenraad, omdat die de opdracht heeft om te waken over de handhaving van de rechten vastgelegd in de Universele Verklaring en de twee VN verdragen. In die Raad, een orgaan van de Verenigde Naties zetelen landen met verschillende visies en verschillende sociale en economische systemen. Zo'n raad heeft tot opdracht om te waken over die grondrechten maar niet om nieuwe vormen uit te vinden waardoor die grondrechten gewaarborgd kunnen worden. Dat is het collectieve werk van de individuen en gemeenschappen in de wereld. Door de vraag naar de mensenrechtenraad te richten wijzen we die op zijn verantwoordelijkheid. Wij stellen de vraag die we kunnen stellen. Dit project lanceert een discussie en een perspectief om te handelen.

Lees [HIER](#) meer over Collectivize Facebook en hoe je medeaanklager kan worden.

Zoë Dankert

is eindredacteur bij Metropolis M